

”DEN HELLIGE FRANS AF ASSISI” – et 100 års minde.

af

STIG HOLSTING

Foran i 1. udgaven af Johannes Jørgensens bog om den hellige Frans af Assisi har han noteret titlerne på tre af sine tidligere bøger, nemlig *Rejsebogen* (2. udg. 1905) *Fioretti* (1902), og *Pilgrimsbogen* (det franciskanske Italien) (1903).

Han noterer altså kun disse tre bøger, selvom han på det tidspunkt – i 1907 – allerede har et omfattende forfatterskab på 25 udgivelser bag sig. Det skal naturligvis tilføjes, at *Fioretti* er en oversættelse han foretog, men den er så essentiel i hans franciskanerfordybelse, at man med rette kan betragte den som et led i hans litterære franciskanske udvikling. Det var da også arbejdet med denne oversættelse der egentlig sporede ham ind på at skrive biografien. *Fioretti* er således hans første egentlige franciskanske arbejde, som han i øvrigt fortrykte i fyldige uddrag i sit blad *Katholiken* i 1899 og 1900 – to år før bogen udkom – men naturligvis her uden Bjørnsons forord.

Men netop disse tre bøger indtager så at sige optakten til hovedværket om den umbriske helgen.

Rejsebogen udkom ganske vist første gang allerede kort efter hans første rejse til Assisi i 1894, men han fortrød passager i forordet til denne udgave, så han her henviser til 2. udgaven. I *Rejsebogen* møder han for første gang det franciskanske Italien, dels gennem mindrebrødrenes orden i Assisi – personificeret ved den hollandske pater Felice – og dels gennem landbefolkningen i det nærliggende La Rocca de San Angelo, hvor han opholdt sig i længere tid sammen med vennen Mogens Ballin. Johannes Jørgensen omtaler siden La Rocca som det vigtigste sted i sit liv – i *Mit Livs Legende* udtrykker han det sådan, da han mange år efter sammen med Mogens' søn, præmonstratenserpræsten Jan Ballin genser stedet: ” – og saa er vi foran Altret – det Alter, hvorfra alt er udgaaet, hvor alt blev begyndt, hvortil alt i dag vender tilbage” (MLL. bd. VI, s. 216).

Dette udsagn skal ses i sammenhæng med den periode af hans liv, han nu – i 1918 – befandt sig i; den man kan kalde Carof-perioden, der vel må betragtes som den mest harmoniske af hans omtumlede livs epoker.

”*Et nyt Liv begynder*” udtrykte han dette livsafsnits begyndelse med, da Andrée Carof i 1915 greb afgørende ind i hans liv og reddede ham fra moralsk deroute, og som sådan står den netop citerede efterskrift i livslegendens bind VI med dobbelt anmærkning. Der er virkelig dyb symbolik i hans handling.

Og endelig *Pilgrimsbogen* – den måske mest elskede af hans bøger, hvor han skildrer sin pilgrimsrejse i den hellige Frans' fodspor fra Greccio i Umbrien til La Verna i Toscana. Han kom da fra Rom, hvor han i Vatikanerbiblioteket havde gjort forstudier til storværket om Frans, men havde – karakteristisk for hans tankegang og metode – fået trang til at opleve disse franciskanske steder på sin krop. I indledningen til *Pilgrimsbogen* skildrer han den udlængsel, som drev ham fra Rom – fra Vatikanerbibliotekets læsesal ud til Sabinerbjergene dér nordpå, med de mange spor efter den hellige Frans.

Når man vil fordybe sig i Johannes Jørgensens forfatterskab – og her ikke alene den franciskanske del – er det vigtigt at holde sig for øje, at man ofte skal søge den dybere mening mellem linjerne. Johannes Jørgensen forblev ”symbolist” livet igennem, selvom symbolismen for ham fik en anden mening efter bruddet med vennerne og deres oprindelige ideer i København i første halvdel af 1890-erne. Den blev mere konkret.

Symbolismen kommer nu til udtryk bl.a. i de datoer, han vælger til vigtige beslutninger. Således skriver han i slutningen af VI bind af *Mit Livs Legende* – bindet med titlen *Guds Kværn* – en notits med små typer. Og vi skal her huske, at han oprindeligt havde tænkt sig dette bind som afslutning på Livslegenden. Først 9 år efter føjede han 7. bind til. Han skriver altså som afslutning i bd. VI: ”*Denne Bog om mit Liv blev begyndt i Siena i Foraaret 1915 og fuldendt i Assisi den 2den Avgust 1818, firetyve Aar efter den Dag, da Signor Francesco og Signor Giovanni Side om Side gik op fra Santa Maria degli Angeli til Assisi, og Giovanni følte, at han ikke i mange Aar havde været saa lykkelig som paa denne Dag. Deo gratias*”. (MLL. bd. VI. S. 219)

Dagen er ikke tilfældigt valgt. Rent bortset fra sammenfaldet med den dag, han og Signor Francesco (Mogens Ballin) første gang fulgtes ad op mod staden på bjerget, på vejen mod stjernerne, som de udtrykte det, så er datoen en af den franciskanske verdens allervigtigste dage, nemlig Portiunculadagen – den dag Frans valgte til den store og fuldkomne aflad, som han havde fået løfte på af pave Honorius III, for enhver pilgrim, som valfartede til det lille portiunculakapel neden for Assisi, samme aflad, som korsfarerne kunne opnå ved deres færd til Jerusalem.

Det er åbenbart, at Johannes Jørgensen med valget af denne dato til afslutningsdag på sit erindringsværk ville markere sit liv som en bodsvandring, og da hans helgen var den hellige Frans, kunne det ikke være nogen anden dag end Portiunculadagen – end ikke Frans' festdag den 4. oktober ville kunne understrege tydeligt nok, at hans vej var en pilgrimsvandring – en bodsvandring for sit livs mange brist.

Da bogen om den hellige Frans udkom i 1907, var det dog ikke Portiunculadagen, han havde valgt til afslutning på sit store arbejde. Forordet i 1. udgaven er dateret den hellige Clara af Assisis fest, (11. august) 1906 – i Frauenberg. Det var her i franci-

skanerkløsteret i Frauenberg nær Fulda han skrev 2. halvdel af værket og dermed afsluttede det. Her havde han nydt godt af klosterets store bibliotek.

Men det var ikke første gang et dansklæsende publikum havde haft lejlighed til at læse dele af teksten til det store værk. Det katolske månedsskrift *VARDEN* bragte allerede i sit septemhernummer 1905 tre kapitler af bogen.

Det store arbejde, som tog sin begyndelse under hans ophold i Rom i 1902-03 og – ifølge hans forord – kraftigt tilskyndet af fru Amalie, var nu endt. Han udtrykker selv, hvordan han med møje måtte holde rede på det enorme stof, som selv Paul Sabatier – en anden stor franciscusforsker – havde vanskeligheder med at holde styr på.

Kun 1. udgaven er forsynes med det store noteapparat, og den må man så ty til, hvis man vil kikke forfatteren i kortene for at fornemme og efterprøve det omfattende materiale, han har måttet arbejde sig igennem, inden han kunne slippe bogen løs.

Alligevel var der områder af helgenens liv han kun fik lettere behandlet. I sin lille bog *Alvernerbjerget* skriver han således: ”*Da jeg i sin Tid skrev min Bog om Frans af Assisi, havde jeg behandlet Kapitlet om La Verna meget summarisk. Der er meget mere at sige om Forholdet mellem den umbriske Helgen og ’den vilde Klippe mellem Tiber og Arno’, end jeg har faaet med. Min Undskyldning er, at jeg – da jeg skrev min Biografi af Sanct Franciscus – var en Mand, som havde Hastværk og arbejdede under stærkt økonomisk Tryk*”. (*Alvernerbjerget* s. 14)

Det fik han så rådet bod på 13 år efter, selvom *Pilgrimsbogens* sidste afsnit omhandler hans første besøg på dette det franciskaner Golgata. Her er det blot en skildring af hans eget besøg og ikke en historisk redegørelse for Frans forhold til ”*den vilde Klippe mellem Tiber og Arno*”, som i øvrigt er et citat af Dante.

2. udgaven udkom allerede i 1913 og i 1926 – i 700-året for den hellige Frans død – udkom så den måske mest solgte udgave af værket. Året var ikke tilfældigt valgt, dels var 2. udgaven udsolgt og dels skulle 1926-udgaven være med til at markere den runde dødsdag. I forordet til denne udgave bemærker han, at den samtidig skal markere franciskanernes første ankomst til Danmark der skete blot 6 år efter helgenens død, hvor de grundlagte Danmarks første franciskanerkloster i Ribe.

I øvrigt er det værd at bemærke, at arkæologerne netop i denne tid udgraver resterne af den ældste franciskanerklosterkirke i Svendborg. Ved reovering af baneterrænet ved Svendborg station fandt man i forsommeren 2007 fundamentrester af den ældste klosterkirke, hvilket altså vil sige, at Johannes Jørgensen ved sin ankomst til Svendborg, som jo altid foregik med tog, straks har sat sine fødder på franciskansk jord. Det vidste han naturligvis godt, for i forordet til 3. udgaven skriver han om dette kloster: ”- og i den By, hvor jeg skriver disse Linjer, grundede Drosten Astrad Frakki

1236 et Graabrødrekloster, hvis sidste hvide Gange jeg endnu har set i min tidligste Barndom". (Den hellige Frans af Assisi, 3. udg. 1926, s. 9).

De sidste rester af klosteret blev revet ned i 1875.

Han var altså på besøg hjemme i Svendborg, da han skrev dette forord.

*

Men hvad er det da der gør Johannes Jørgensens bog om den hellige Frans så speciel, at den stadig betragtes som hovedværket om den store helgen og som bragte forfatteren så megen hæder, at han endnu i dag – senest ved et stort anlagt seminar i Assisi til oktober i år i anledning af 50 året for hans død sidste år – er genstand for så stor opmærksomhed?

Der kan naturligvis fremføres mange både videnskabelige, kunstneriske og psykologiske og måske også religiøse grunde til dette forhold.

Lad mig da som Johannes Jørgensen forsker i al beskedenhed fremføre mine egne grunde:

På det rent saglige plan imponerer hans store og kompromisløse grundighed, der ikke lader noget spørgsmål ubehandlet. Noteapparat og kildebeskrivelser – 62 tætskrevne sider – vidner alene herom. Alligevel er der forskere, som viger nølende uden om hans videnskabelige metoder, for de er nervøse for at forveksle fiktion med fakta.

Her er det mine personlige grunde til at vurdere værket som unikt kommer ind; det er netop det kunstneriske aspekt der er bogens styrke. Idet jeg uden videre acceptere hans videnskabelige kildekritiske metoder (dem demonstrerer han flere steder som indiskutable) finder jeg, at hans kunstneriske og psykologiske styrke gør mennesket Frans levende for læseren.

Jeg indrømmer, at alene indledningsbilledet med den unge købmandssøn, der rejser sig af sengen efter et længere sygdomsforløb er dristigt, fordi det alene bygger på forfatterens menneskelige indsigt, erfaring og fantasi. Gang på gang tager han os ved hånden og fører os fra det todimensionelle ind i den tredimensionelle verden, hvor vi fornemmer med alle sanser – blomsterne for duft, naturen får lyde og vi fornemmer solens hede og vejstøvet mellem tænderne.

Det her er ikke blot en biografi – det er en levendegørelse.

Et andet aspekt, som er medvirkende til at gøre bogen vedkommende og nutidig for læseren, er forfatterens egen personlige men usynlige tilstedeværelse.

Vi kender i mange detaljer til Johannes Jørgensens fortid – ikke mindst til hans liv som kunstnerboheme i 1890'ernes København, hvor hele registeret blev trukket ud, når det drejede sig om at tilfredsstille dagens og kroppens øjeblikkelige behov.

Det er hele det kompleks af skyldfølelse, som dette liv havde ført med sig, der fører ham ind i historien og får ham til at genkende sig selv i den unge rige købmandssøns udskejelser. Ikke for at forveksle sig selv med Frans eller sidestille sine egne bodsøvelser med hans, men for i den unge Frans fristelser at se sine egne svagheder.

Vi – der kender til Johannes Jørgensens historie – kan drage disse aspekter ind i vores oplevelse af bogens skildringer. Men de millioner af læsere, som ikke kender forfatterens personlige baggrund, drages også ind i skildringen og fornemmer dette nærvær. Det bevidner værkets universalitet.

Gang på gang springer han umærkeligt for de fleste læsere fra datid til nutid – fra 1200-tallets Assisi til det 19. årh.s København – men uden at forfalde til utidige personlige betragtninger. Det er denne hårfine balance Johannes Jørgensen mestrer. Lad være, at han i andre af sine bøger falder for fristelsen til at gøre skildringen lidt *for* personlig, men i dette værk mærker man det ikke.

Alt dette lyder så enkelt og er naturligvis heller ikke hele sandheden. Mange vil anføre, at forfatterens bløde og smukt formede sprog, som nogle meget poetisk har lignet med Sydfyns landskaber, hans benyttelse af tankeassociationer og ikke mindst hans evne til at føre en stemning ubrudt igennem, er det mest karakteristiske ved hans bøger. Det må i så fald være faktorer, som umiddelbart kan overføres til andre sprog, for netop hans store biografier over især Den hellige Frans og den hellige Katerina er læst og elsket over hele verden.

Johannes Jørgensen har åbnet en verden for sine læsere og gjort Den hellige Frans levende – ikke til en fjern gestalt af ånd og fantasi. Frans er blevet et menneske som vi – men naturligvis med nogle helt enestående egenskaber.

Jeg fristes til at sige: næsten som Johannes Jørgensen gennem sit forfatterskab.

Jeg har i min redegørelse for dette enestående litterære værk – en blanding af hagiografisk dokumentation og fiktionslitteratur omhyggeligt gået uden om samtidens anmeldelser af værket, som allerførst udkom i Danmark, inden udlandet fik mulighed for at stifte bekendtskab med det.

Denne undladelse er fuldt bevidst, da jeg her har ønsket at komme med min egen konklusion.

Jeg har mit helt eget forhold til denne bog – som til hele Johannes Jørgensens forfatterskab i øvrigt.